

УДК 681.3

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ДО ЗАХИСТУ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Савченко Д.С.

Інститут інформаційної безпеки

Розглянуто законодавчий аспект забезпечення захисту інформації в Україні. Вивчено стан та світові тенденції до захисту банківської таємниці. Проаналізовано законодавство розвинутих країн, з наведенням прикладів країн, які застосовують жорстке законодавство в частині зберігання банківської таємниці та країни яким притаманне поблажливе законодавство. Детально вивчений законодавчий аспект до регулювання банківської таємниці розвинутих країн. Обґрунтовані позитивні та негативні сторони, які передбачають захист банківської таємниці із наведенням прикладів країн. Вивчений досвід Швейцарії у захисті банківської таємниці в контексті формування інформаційного суспільства. Запропонована модель впровадження в Україні більш надійного захисту банківської таємниці в контексті розвитку інформаційного суспільства.

Ключові слова: захист банківської таємниці, зобов'язання, конфіденційність, інформація, регулювання, інформаційне суспільство.

Постановка проблеми. Формування інформаційного суспільства в будь-якій країні будується на основі права, в Україні – на основі Конституції і законів України. У центрі особливої уваги державних органів як України, так інших країн, завжди знаходиться банківський сектор, який на сьогодні щоденно потребує значної фінансової інформації. Зацікавленість в доступі до банківської інформації як державних органів влади так і інших осіб ставить під загрозу належного захисту банківської таємниці. Основними причинами, які на неї впливають, є проголошення провідними країнами світу боротьби з міжнародним тероризмом, та легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. Це послаблює з одного боку захист банківської таємниці, а з іншого – вимагає вивчення світового досвіду у справі захисту банківської таємниці з урахуванням сучасного стану розвитку інформаційних правовідносин.

Слід зазначити, що в епоху розвитку інформаційного суспільства одним із основних понять світового законодавства у банківській сфері є поняття «банківська таємниця». Цей термін вперше використовувався для гарантування конфіденцій-

ності вкладів у банках Швейцарії понад 300 років тому, а з 1713 р. банківська таємниця вперше почала тлумачитись у зв'язку із гарантуванням недоторканності банківських вкладів. Тому, вивчення світових підходів до захисту банківської таємниці сприятиме впровадженню більш досконалої моделі захисту банківської таємниці в Україні, а також узгодженню інформаційного обміну, необхідного для виконання Україною зобов'язань за укладеними міжнародними договорами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світові підходи щодо розкриття інформації, що становить банківську таємницю, а також різні аспекти її захисту були об'єктом досліджень таких провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, як: В. Л. Андрущенко, Л. І. Вдовіченої, Д. О. Гетманцев, М. М. Демчука, П. М. Бірюкова, В. А. Кашина, Л. В. Полежарової, І. Ю. Петраша, R. Management та інші. В умовах розвитку інформаційного суспільства вивчення досвіду світових країн у забезпеченні належного захисту банківської таємниці вимагає поглибленого вивчення з метою впровадження найкращої моделі для нашої країни.

Метою статті є дослідження світових тенденцій до захисту банківської таємниці з виділенням основних позитивних і негативних аспектів, які впливатимуть на їх впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В контексті розвитку інформаційного суспільства викликає інтерес інформація з обмеженим доступом, яка важлива для її власника, а неправомірне її використання іншою особою призводить до спричинення шкоди володільцю інформації за допомогою різних інформаційних пристроїв. Як визначає Закон України «Про захист персональних даних», безумовно, таємниця вкладів, рахунків та операцій по них, а також персональні дані клієнтів, є елементами таємниці особистого (сімейного) життя та належать до персональної інформації про особу, розповсюдження якої без згоди її власника заборонено законодавством [5]. Тому питання правомірності доступу до цієї інформації викликає інтерес не тільки з боку органів державної влади, а й інших зацікавлених осіб.

У сфері економічної діяльності такою інформацією є банківська таємниця, яка розкриває інформацію про власника рахунка, та конфіденційна інформація про власника (особисті відомості про клієнта). Ця інформація на сьогодні потребує належного законодавчого захисту, оскільки питання, пов'язані із забезпечення конфіденційної інформації в Україні, є не достатньо врегульовані законодавством. Так, стаття 21 Закону України «Про інформацію» визначає інформацію з обмеженим доступом, до якої належить конфіденційна, таємна та службова інформація. У свою чергу, різні галузі права відносять до інформації з обмеженим доступом інші види інформації, серед яких є і банківська інформація, рис. 1.

Основними документами, які гарантують таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком та відомостей про клієнта в Україні є Цивільний кодекс України (ЦКУ) [7], Закон «Про банки і банківську діяльність» [6] та нові Правила зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці [4]. Згідно ст. 1076 ЦКУ передбачено, що банк гарантує таємницю банківського рахунка, операцій за рахунком та відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім законним представникам. Іншим особам, у тому числі органам державної влади, їхнім посадовим і службовим особам, такі відомості можуть бути надані виключно

у випадках та в порядку, встановлених Законом «Про банки і банківську діяльність» [6].

Проте, як свідчать останні події, законодавство недостатньо захищає банківську таємницю, і необхідно термінове внесення правок до банківського законодавства в частині конкретизації положень Цивільного кодексу і закону «Про банки і банківську діяльність». В іншому випадку вітчизняна банківська система, якій досить мало довіряють, як населення, так і бізнес, ще більше втратить цю довіру [1]. Для цього розглянемо світові підходи до захисту банківської таємниці, які можуть бути прикладом їх впровадження в Україні з урахуванням розвитку інформаційного суспільства, яке впливає на більш надійний захист банківської таємниці. Існуючі світові тенденції щодо захисту банківської таємниці наведені нами на рис. 2.

Вивчивши законодавство розвинутих країн в частині захисту та збереження банківської таємниці (рис. 2), нами виділені основні 2 світові тенденції, які розрізняються більш жорстким

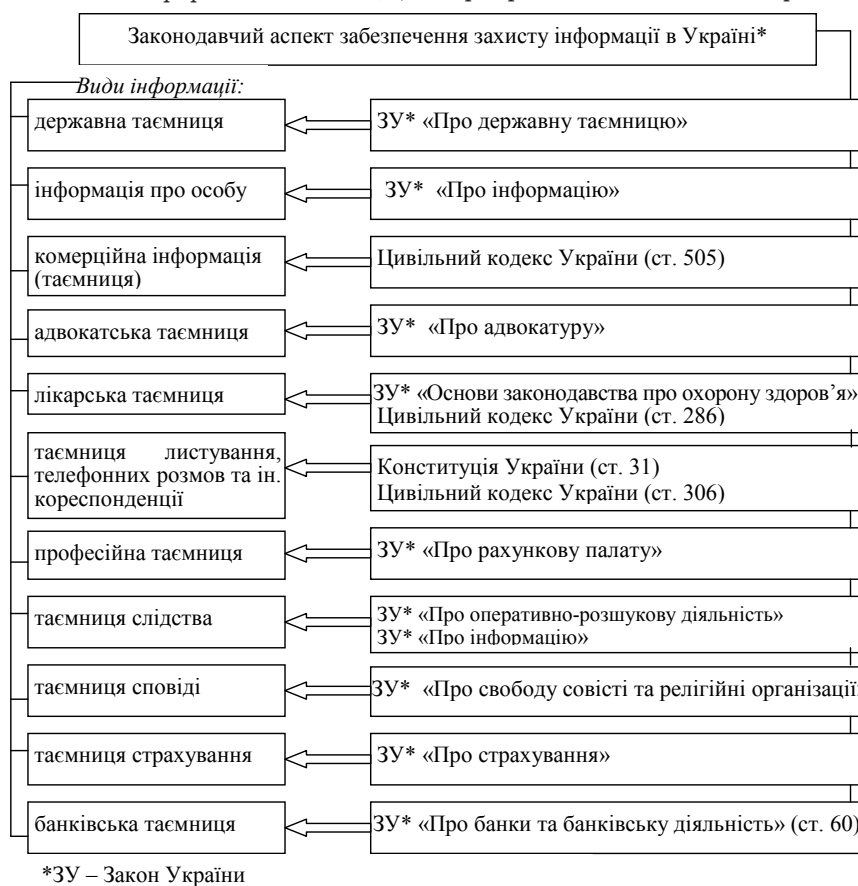

Рис. 1. Законодавчий аспект забезпечення захисту інформації в Україні *
* Згруповано автором за допомогою даних [3, 4, 5, 6, 7]

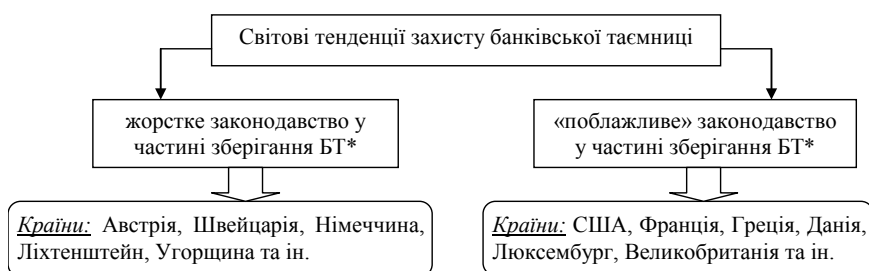

Рис. 2. Світові тенденції до захисту банківської таємниці *
* згруповано автором за даними [3, 10]

Позитивні та негативні сторони банківської таємниці розвинутих країн*

Позитивні сторони захисту БТ**	Негативні сторони захисту БТ**
Швейцарія (Федеративний закон «Про банківську діяльність» (1934 р.) чітко сформулював, що банківська таємниця – це кримінально-правове поняття (ст. 47) – термін «банківська таємниця» асоціюється з поняттям «професійна таємниця банкіра», де робиться акцент на довірі клієнта і репутації банку)	
1) банк зацікавлений у відомостях про можливість клієнта, який, в свою чергу, потребує відомості про банк; 2) репутація клієнта і банку захищаються законом на рівних умовах; 3) охорона банківської інформації є пріоритетною задачею правового регулювання і отримати будь-які відомості практично неможливо; 4) Швейцарське фінансове середовище має декілька механізмів, здатних зберегти в таємниці інформацію про внески: номерний рахунок, сейф для відповідального зберігання внесків та доручення, яке дозволяє керувати банківськими операціями в умовах суворої конфіденційності; 5) анонімних рахунків у Швейцарії немає.	-
Німеччина (на всі банки і фінансові установи поширюється Закон про кредитні установи, який діє понад 60 років)	
1) правовідносини з банком і клієнтом засновані на відносинах двосторонньої довіри; 2) працівники банківської установи повинні охороняти і не розголошувати факти, які є банківською таємницею, навіть якщо вони завершили свою службову діяльність; 3) доступ до рахунку будь-якого клієнта банку можуть отримати правоохоронні органи та податкова служба лише за розпорядженням суду.	в законі відсутні положення, що регулюють банківську таємницю.
Франція (на всі банки і фінансові установи поширюється Закон про банки від 25.01.1985 р.)	
передбачається кримінальна відповідальність, на підставі ст. 378 Кримінального кодексу, за розголошення конфіденційних відомостей лікарями, в т.ч. і представниками влади, поштових службовців та ін., що карається позбавленням волі на строк до 6 міс. і штрафом	банки зобов'язані надавати відповідні відомості відповідно до рішення суду
Великобританія (захист банківської таємниці встановлюється судовим прецедентом, викладеним у справі Tournier v. National Provincial and Union Bank of England в 1924 р.)	
Даний судовий прецедент вказує, що обов'язок банку – зберігати таємницю про фінансові справи свого клієнта	1) суд має право зобов'язати банк надати відомості у разі невиконання певних вимог представниками держави; 2) низка законів надає право публічним органам на отримання інформації від банку про клієнта (Закони: «Про управління податками» (1970); «Про фінансові послуги» (1986); «Про неспроможність» (1986) та ін.)
Данія (захист банківської таємниці визначає Закон «Про фінансову діяльність»)	
1) члени ради директорів, засновники, працівники банків, ліквідатори, аудиторів, інспектори банківського нагляду й інші посадові особи фінансово-кредитних установ не можуть розкривати або використовувати конфіденційну інформацію без належної підстави; 2) Порушення захисту БТ** карається кримінальними і цивільно-правовими санкціями	правоохоронні органи мають юридичні підстави отримати відповідну інформацію у порядку, визначеному законодавством
Греція (законодавчий декрет 1059/1971 встановлює, що «будь-які види депозитів в кредитних інститутах містяться в таємниці»)	
1) банки не повинні розкривати третім особам деталі і характер своїх відносин з клієнтами, включаючи угоди; 2) за порушення положень про банківську таємницю передбачене кримінальне покарання	істотні винятки дозволяють отримати доступ до банківської інформації певному колу третіх осіб: податковим органам, судам, банку Греції, в деяких випадках кредиторам
Люксембург (захист банківської таємниці визначає Закон «Про фінансовий сектор»)	
накладає на співробітника фінансової установи обов'язок тримати в таємниці інформацію, отриману ним при виконанні професійних обов'язків відповідно до положень про професійну таємницю, встановлених кримінальним законом	Нормативний акт встановлює випадки, коли інформація може бути розкрита третім особам
Угорщина (чинний закон від 1988 р. про державні гарантії інвестицій і внесків свідчить про конфіденційність банківської інформації)	
1) ефективність організації банківської системи порівнюють з банківською системою Швейцарії; 2) банки не надають інформації про рахунки та їхніх власників ні поліції, ні податковій інспекції; 3) запити іноземних податкових служб не є достатньою причиною для розкриття БТ**	-

* згруповано автором за даними [3, 9, 10]

** БТ – банківська таємниця

регулюванням банківської таємниці та більш «поблажливим». До жорсткого законодавчого регулювання банківської таємниці ми віднесли такі країни як: Австрія, Швейцарія, Німеччина, Ліхтенштейн, Угорщина, а до поблажливого регулювання: США, Франція, Греція, Данія, Люксембург, Великобританія. Детально законодавчий аспект до регулювання банківської таємниці та позитивні (негативні) його сторони висвітлені в табл. 1.

Як свідчать дані, наведені у табл. 1, інформацію про стан рахунків клієнтів та виконаних за ними операцій у більшості зарубіжних країн не підлягають розголошенню і є банківською таємницею, а відомості про рахунки можна отримати у порядку кримінального провадження стосовно конкретної особи. Це свідчить про високий ступінь захисту банківської таємниці. Проте, необхідно виділити таку країну як Швейцарія, законодавство якої є найсуворішим і відзначається найнадійнішим захистом банківської таємниці у світі. Так, відомі випадки, коли чиновники Європейського Союзу критикували швейцарську систему дотримання БТ, звинувачуючи її у тому, що вона дає притулок усім, хто відмиває «брудні» гроші або ухиляється від сплати податків. Тим не менш, у законодавстві Швейцарії максимально жорстка валютна сфера, в результаті чого Швейцарія стала єдиною країною у світі, яка спроможна виявити нелегальні активи і репатріювати їх. Сьогодні про застосування таких методів впливу, як арешт рахунка або інформування правоохоронних органів з ініціативи швейцарських банків поки що не відомо. Банк, який береже свою репутацію, просто припинить співпрацю з ненадійним клієнтом і запропонує йому забрати свої гроші. Тоді як банкір, який розкриє відомості про клієнта без його згоди, потрапить до в'язниці. Швейцарський закон чітко розмежує поняття «ухилення від сплати податків» (неповідомлення відомостей про доходи або майно у податковій декларації) та «податкове шахрайство» (фальсифікація документів). [8].

Отже, швейцарським законодавством регламентується надійна і єдина у світі найсуворіша система охорони таємниці банківських вкладів та захисту банківської таємниці. Вважаємо, що досвід захисту банківської таємниці у Швейцарії є гідним прикладом для впровадження його в Україні.

Ефективність організації банківської системи Угорщини порівнюють з банківською системою Швейцарії, і тому її в ділових колах нерідко називають «Швейцарією Східної Європи». Чинний закон від 1988 р. про державні гарантії інвестицій і внесків свідчить про конфіденційність банківської інформації. Угорські банки не надають інформації про рахунки та їхніх власників ні поліції, ні податковій інспекції, а запити іноземних податкових служб не є до-

статньою підставою для розкриття банківської таємниці [8].

У Сполучених Штатах Америки, навпаки, закон про таємницю вкладів полегшує контролюючим органам доступ до банківської інформації. Так, за цим законом фінансові установи мають право надавати дані на запити правоохоронних та податкових органів. А інформація про транзакції, які здалися спеціалістам банку підозрілими, має передаватися у центральний електронний архів Financial Crimes Enforcement Network, до якого мають доступ ФБР, ЦРУ, Агентство по боротьбі з наркотиками, митне та податкове відомства [2].

У сучасному світі інформація є тим стратегічним ресурсом, на який зазіхається величезна кількість невідомих осіб, різними способами намагаючись завладіти особистими даними про стан рахунків клієнтів. Одним із способів запобігання несанкціонованому використанню цінних відомостей про стан рахунків клієнтів та уникнення порушень прав та їхніх інтересів є використання світового досвіду до захисту банківської таємниці. Також дуже яскравим прикладом для України є досвід Швейцарії щодо покращення ситуації із зберіганням персональних даних вітчизняних громадян в контексті формування інформаційного суспільства, рис. 3.

Наразі в Україні для того, щоб відкрити рахунок у банку необхідно виконати безліч операцій, обов'язковими з яких є надання ксерокопій паспортів, ідентифікаційних кодів та інших документів, необхідних банку. Постійне дублювання банками документів сприяє не надійному захисту банківської таємниці, а навпаки – призводить до накопичення великої кількості паперових документів у банках. Про це свідчить також приклад впровадження в Україні на певному етапі практики щодо купівлі іноземної валюти в обмінних пунктах з обов'язковим наданням ксерокопії паспорта (крім його пред'явлення). При цьому, обмінні пункти, які є малогабаритними, не мали технічних засобів для зберігання документів, а отже, не

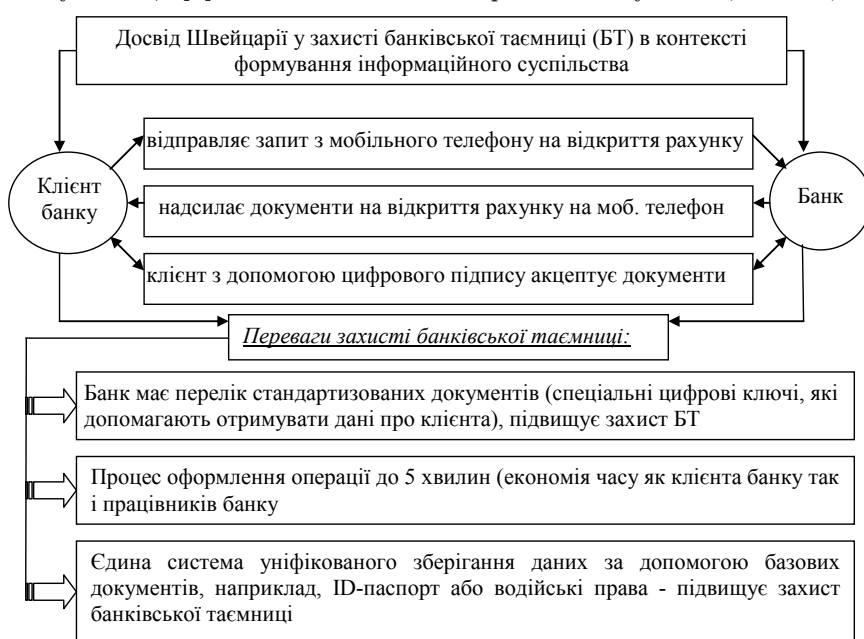

Рис. 3. Досвід Швейцарії у захисті банківської таємниці в контексті формування інформаційного суспільства*

* згрупувано автором за даними [8]

мали засобів для надійного захисту цієї паперової інформації. За умови впровадження в Україні швейцарського досвіду у сфері захисту банківської таємниці можна отримати низку переваг як для клієнта, так і для фінансової установи.

Висновки. Розглядаючи сучасні світові підходи до захисту банківської таємниці, можна зробити висновок, що різні країни використовують різні механізми збереження банківської таємниці, які мають як позитивні так і негативні сторони в зарубіжному законодавстві. Нами виділено країни з жорстким регулюванням законодавства в частині збереження банківської таємниці, такі як Австрія, Швейцарія, Німеччина, Ліхтенш-

тейн, Угорщина тощо, та країни з більш м'яким законодавством, такі як: США, Франція, Великобританія, Данія та ін. Вважаємо, що Україна на сьогодні також відноситься до «поблажливого» законодавства в частині збереження банківської таємниці. На наш погляд, для неї насамперед заслуговує уваги досвід Швейцарії, який є яскравим орієнтиром для впровадження в Україні, що матиме наслідком відмову від паперових носіїв при проведенні банківських операцій. Саме ця країна має давні фінансові традиції зі створення надійної банківської репутації і відмічається серед інших країн високим ступінням захисту банківської таємниці.

Список літератури:

1. Банки відбивають атаки на таємницю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/399435/banku-vidbyvayut-ataku-na-tayemnytsyu>
2. Банківська таємниця вже зовсім не таємниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.racurs.ua/1087-bankivska-taiemnytsya-vje-zovsim-ne-taiemnytsya>
3. Гетманцев Д. О. Банківська таємниця: особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д. О. Гетманцев. – К., 2003. – 23 с.
4. Правилами зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці [Електронний ресурс]: Постанова від 14.07.2006 № 267 / Правління національного банку України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
5. Про захист персональних даних: закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради. – 2010. – № 34. – Ст. 481.
6. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III (із змінами та доповненням від 15.11.2016 № 1736-VIII). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
7. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] від 16 січ. 2003 р. № 435-IV / Верховна рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
8. Цивілізована таємниця у Швейцарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalexpert.in.ua/articel/48.html>
9. Що таке банківська таємниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalexpert.in.ua/articel/48.html>
10. Risk Management. Законодательные регулирования института банковской тайны в ЕС и ряде других европейских стран / R. Management. [Електронний ресурс]: Taurus group. Taurus Ltd. 2015. – Режим доступу: <http://taurus-group.eu/ru/about-us/>

Савченко Д.С.

Институт информационной безопасности

МИРОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ К ЗАЩИТЕ БАНКОВСКОЙ ТАЙНЫ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация

Рассмотрены законодательный аспект обеспечения защиты информации в Украине. Изучено состояние и мировые тенденции к защите банковской тайны. Проанализировано законодательство развитых стран, с приведением примеров стран, которые применяют жесткое законодательство в части хранения банковской тайны и страны которым присуще снисходительное законодательство. Подробно изучен законодательный аспект к регулированию банковской тайны развитых стран. Обоснованные положительные и отрицательные стороны, которые предусматривают защиту банковской тайны с приведением примеров стран. Изучен опыт Швейцарии в защите банковской тайны в контексте формирования информационного общества. Предложенная модель внедрения в Украине более надежной защиты банковской тайны в контексте развития информационного общества.

Ключевые слова: защита банковской тайны, обязательства, конфиденциальность, информация, регулирование, информационное общество.

Savchenko D.S.

Institute of Information Security

WORLD TRENDS FOR THE PROTECTION OF BANK SECRECY IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF AN INFORMATION SOCIETY

Summary

The legislative aspect of ensuring information security in Ukraine is considered. The state and world tendencies for bank secrecy protection are studied. The legislation of the developed countries is analyzed, with examples of countries that apply tough legislation in terms of keeping bank secrecy and countries with inherently discriminatory legislation. A detailed study of the legislative aspect to regulating the banking secrecy of developed countries. Reasonable positive and negative sides, which provide protection of bank secrecy with giving examples of countries. Studied the experience of Switzerland in protecting banking secrecy in the context of the formation of an information society. The proposed model of implementation in Ukraine of more reliable protection of bank secrecy in the context of the development of the information society is proposed.

Keywords: protection of bank secrecy, obligations, confidentiality, information, regulation, information society.